

Er is geen

generatieconflict,

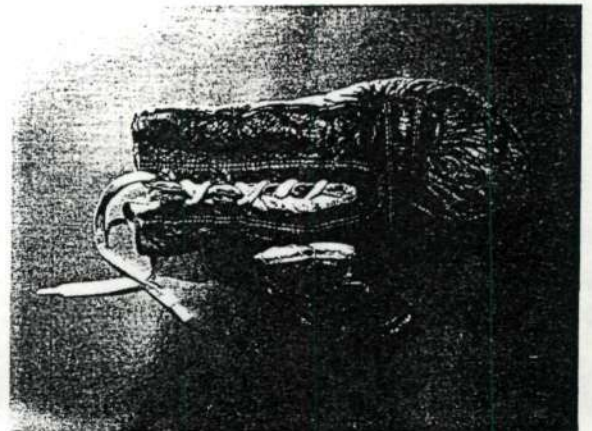
het is alleen maar een kwestie van verdeling van de middelen,

werd geconcludeerd

naar aanleiding van de **turbulente** Status Quo-bijeenkomst in Frascati.

Maar er is meer aan de hand, volgens Fien Bloemen

De neushoorn als embleem van een nieuwe generatie

De nieuwe generatie **theatermakers**

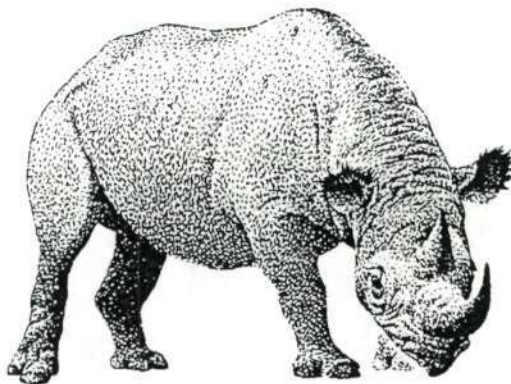
moet opboksen tegen **de mythe** die naar aanleiding van het vorige generatieconflict is ontstaan.

De makers van Neushoorns

in juli lijken zich bewust van deze

patronen in de tijd

en spelen ermee.

Tien relatief jonge toneelmakers, acht regisseurs en twee acteurs, besloten ruim een jaar geleden gezamenlijk een voorstelling te maken. Het idee ontstond op een zomerse avond, toen Carina Molier met heimwee terugdacht aan de produkties die zij gezamenlijk op de regieopleiding, onder leiding van Dirk Groeneveld en Ad van Kempen, hadden gemaakt. Iedereen kreeg bij zo'n produktie de opdracht om in een apart lokaal eerst een eigen inscenering te maken, een associatief stukje naar aanleiding van actuele onderwerpen, krantenberichten en persoonlijke fascinaties. Daarna kwamen ze allemaal weer bij elkaar en werden de scènes in een doorloop 'op elkaar gestapeld', met vaak een verrassend en vantevoren niet te voorspellen resultaat. De stimulans die hier vanuit was gegaan, wilde Carina Molier opnieuw ervaren: "Het zou een welkome afwisseling zijn van het telkens weer opnieuw alleen aan het roer staan". "Iets anders dan het worstelen in je eentje aan je eigen sublieme ei, wat registreren toch meestal betekent", aldus mede-initiatiefnemer Bob Ruijsendaal. Samen met Don Duyns is hij overigens de enige van het tiental die niet de theaterschool heeft doorlopen. Ook Daphne de Bruin, Paul Feld, Jeroen Kriek, Rob de Kuiper, Tonny Vijzelman, Marcel Faber en Kathenka Woudenberg werden benaderd. Niemand meer en niemand minder. Iedereen bleek enthousiast voor het idee om op basis van deze werkwijze, gemeenschappelijk een voorstelling te maken. Een uitwisseling van ideeën werd het uitgangspunt voor een voorstelling die tijdens de zomer van '92 zou worden opgevoerd in het Amsterdamse Amphitheater.

Vanaf september tot december 1991 kwamen zij één avond in de week bij elkaar. Om te praten over wat hen nu eigenlijk bezighoudt en om vervolgens n.a.v. het thema: 'afscheid nemen', acts voor elkaar te maken. Het proces dat zou uitmonden in de voorstelling Neushoorns in juli was in volle ontwikkeling toen in februari Frascati's theatersalon in het teken stond van wat werd genoemd: 'de nieuwe generatie toneelmakers'. Onder de titel Status Quo vroeg organisator Joost Sternheim acht relatief jonge regisseurs, waaronder drie uit de eerder genoemde groep, om een artistiek statement en liet ze een fragment uit *De Meeuw* van Tsjechov insceneren. De vraag die door de inhoud van het bewuste fragment in de daarop volgende discussie centraal kwam te staan was: Is er sprake van een generatie-conflict in de toneelwereld. En zo ja, waar is dit dan op gebaseerd?

Uit de conclusies die naar aanleiding van deze middag op papier kwamen (zie o.a. TT nr. 4 & 5, 1992) valt op te maken dat van een generatieconflict, in de vermeende betekenis van een artistiek inhoudelijke tegenstelling tussen twee generaties, geen sprake is. De woede die door de nieuwe generatie werd geventileerd kwam immers niet voort uit de overtuiging dat er een totaal nieuwe vorm van theater zou moeten komen, maar had te maken met een conflict over de verdeling van de middelen. De jonge theatermakers maken nu al jarenlang voorstellingen, terwijl hier tot nog toe geen enkele beloning in de vorm van subsidie tegenover staat. Ook nu weer, in het nieuwe Kunstenplan, pissen zij naast de pot waardoor ze naar eigen zeggen geen

kans krijgen zich verder te ontwikkelen. Dat de gemeente Amsterdam besloot het Amphitheater, de springplank van veel jonge theatermakers, een werkplaatssubsidie toe te kennen, lijkt een doekje voor het bloeden. Maar de conclusie dat een gebrek aan doorstromings- en ontwikkelingsmogelijkheden geen aanleiding kan zijn voor een generatieconflict lijkt me wat al te voorbarig.

WAAR IS JULIE PAMFLET Susan Sontag wijdde in 1989 haar Huizinga-lezing aan ons tijdsbesef dat historisch gezien achtereenvolgens werd opgehangen aan regeerperiodes van koningen, aan wereldlijke gebeurtenissen, aan eeuwen en aan generaties. Volgens Susan Sontag roept het gebruik van deze culturele meta-begrippen, altijd iets tegenstrijdigs op. Enerzijds is het begrip generatie (bijvoorbeeld), een beschrijving van iets dat als reeds bestaand wordt verondersteld. Anderzijds lijkt het iets voor te schrijven dat nog komen moet. Ons tijdsbesef heeft dan ook twee personificaties, die van vernieuwer en slachtoffer. Een omwenteling door de ene generatie blijkt niet alleen een gat te slaan in de motivatie en mogelijkheden van de vorige, maar ook in die van de volgende. Tussen twee generaties die iets aan de geschiedenis bijdragen zit doorgaans dertig jaar, zodat er altijd als het ware een generatie, namelijk die tussen deze twee bovengenoemde, gedooemd is 'verloren' te gaan. Althans, als men de tijd indeelt in generaties.

De huidige discussie over het generatieconflict in de toneelwereld staat bol van de tegenstrijdigheden en maakt de consequenties van deze tijdsindeling bij nader inzien pijnlijk duidelijk. De vorige generatie toneelmakers, die nog steeds de dienst uitmaakt, drukt een zware stempel op de nieuwe generatie, die langzaam maar zeker is opgestaan. Deze nieuwelingen, zo bleek in de discussie in Frascati, zullen in de eerste plaats moeten opboksen tegen de mythe die naar aanleiding van het vorige generatieconflict is ontstaan. Want een generatieconflict, zo schrijft deze mythe voor, moet plaatsvinden op artistiek inhoudelijke gronden, vanuit een verzet tegen de bestaande situatie. Dat was immers zo tijdens 'aktie tomaat', de symbolische actie waarmee de vorige generatie (eind jaren zestig) een omwenteling in het theaterbestel veroorzaakte, die uniek bleek te zijn in de geschiedenis van het nederlandse theater en ver daarbuiten.

Van de nieuwe generatie lijkt nu iets soortgelijks te worden verwacht, alsof zij een nieuwe mythe tegenover de oude moeten plaatsen. Waar is jullie statement, jullie pamflet of manifest wordt hen steeds gevraagd, terwijl zij zelf gewoon het liefst door willen gaan met het maken van voorstellingen, zonder zich af te hoeven vragen of zij wel of niet tot deze nieuwe generatie (zullen en willen) behoren. Zij zoeken naar mogelijkheden om aan het werk te blijven en zijn vastbesloten, hoe dan ook, door te gaan. Zij laten zich niet van de wijs brengen door de verwachtingen die de vorige generatie op hen projecteert omdat zij het in principe en oprecht eens zijn met de wijze waarop er tegenwoordig theater wordt gemaakt. Het enige conflict lijkt dan ook de verdeling van de beschikbare middelen. Hoe kunnen

zij, nu in de dertig net als de vorige generatie toen, een bepaalde status verwerven, als er geen sprake meer kan zijn van een omwenteling? Immers, de oude tomaten-generatie plukt na een moeizaam begin, nog steeds de vruchten van haar eigen actie en lijkt voorlopig niet bereid veel van haar middelen af te staan. Het theater is weliswaar grondig veranderd, alles mag en alles kan, maar toch blijkt de democratisering waarlangs de vorige generatie omhoog is geklommen nu ook een keerzijde te hebben. Het huidige theater, het eerste en tweede circuit is overvol geraakt en van doorstroming is nauwelijks sprake. Het lijkt alsof de vorige generatie, wellicht onbewust, zinspeelt op het feit dat de geschiedenis zich tezijner tijd gewoon zal herhalen. Vandaar wellicht de woede tijdens de bijeenkomst in Frascati. De jonge generatie zal zich voorlopig moeten ontwikkelen langs de weinige door de vorige generatie uitgestippelde kanalen en geen reële kansen krijgt zich te profileren binnen het huidige toneelbestel. Alleen al in ervaring zal zij het blijven afleggen tegen de vorige generatie. Het hardnekkig wachten op een heus conflict zal consequenties hebben. Als er geen geld wordt vrijgemaakt dreigt niet zozeer een hele generatie verloren te gaan, want zij zal op haar eigen manier wel door blijven gaan met het maken van theater, maar er dreigt wel een gat te ontstaan. Wie o wie moet in de toekomst die voorstelling maken in de grote zaal en wat gebeurt er als er, zoals te verwachten valt, überhaupt geen generatieconflict meer zal ontstaan?

NIJLPAARDEN EN ZEEKOEIEN Volgens Susan Sontag is het begrip generatie alweer verouderd en spreekt men tegenwoordig in decennia, in de jaren vijftig, zestig. Pas sinds de laatste vijfentwintig jaar maken wij, volgens Susan Sontag, gebruik van deze begrippen om onszelf een plaats te kunnen geven in een tijd die voortgestuwd wordt door de snelheid en veelheid van op elkaar volgende veranderingen. Met terugwerkende kracht plaatsen wij onszelf in de tijd om hieraan een herkenbare identiteit te ontfangen. Bij gebrek aan inhoudelijke ijkpunten verwijzen wij naar typische en vaak uiterlijke kenmerken van de tijd waarin we opgegroeid zijn. Elk decennium krijgt zo haar eigen mythen. In zijn prachtige artikel over de mythologisering van het geboortjaar en de daaruit voortgekomen Amerikaanse spaarwoede in het verzamelen van van alles uit het geboortjaar, schrijft Dirk van Weelden: "Er zit tegenwoordig niet veel anders op dan in de historische informatie die ons passeert de hand te leggen op beelden waarmee we onszelf vereenzelvigen".

De makers van Neushoorns in juli lijken zich bewust te zijn van de hierboven beschreven patronen in de tijd en spelen hiermee. Zij presenteren hun voorstelling als een reis door de geschiedenis van een generatie, via de decennia. Bob Ruijsendaal: "Het is helemaal niet de bedoeling geweest om met deze voorstelling een statement te maken als 'de nieuwe theatergeneratie'. Dit lijkt iedereen sinds die discussie in Frascati wel te denken. We proberen gewoon een verhaal te vertellen over de levensloop die ons als groep mensen heeft bepaald. Natuurlijk is het ook een uitdaging om te zien wat zo'n samenwerkings-

Neushoorns in juli. Foto: Reyn van Koolwijk

verband kan opleveren. Het is een basis waarop, zover wij weten nooit eerder - in ieder geval niet met zoveel mensen - een voorstelling werd gemaakt." De eerste periode van het werkproces werd afgesloten met een theateraal nieuwjaarsdiner. Een hoogtepunt, dat echter ook duidelijk maakte dat het zo niet verder kon gaan. In totaal waren er vierhonderd stukjes verzameld, die varieerden van het afscheid nemen van Freddy Mercury door een zing-zeggende Don Duyns tot een sessie waarin men moest discussiëren met Theo-en-Thea tandjes aan, waardoor alles wat gezegd werd belachelijk werd gemaakt. Zo is overigens ook de titel ontstaan. "Als we zó doorgaan," had iemand gezegd toen Marcel Faber met nog langere tanden van papier aan kwam zetten, "zijn we neushoorns in juli".

In januari werd lang gepraat en uiteindelijk besloten om op basis van de delen van het Requiem van Mozart, luisterend naar de muziek die allerlei associaties opleverde, per repetitie-

avond één deel te maken. De delen werden gekoppeld aan de decennia en over de verschillende regisseurs verdeeld, die dan ook voor het eindresultaat van dit deel verantwoordelijk waren. Paul Feld, die van de voorgaande sessies notulen had gemaakt, werd benoemd tot eindregisseur. Tegelijkertijd onstonden er ook weerstanden. De neushoorn dreigde volgens sommigen als gegeven te belangrijk te worden. Er kwamen afsplitsingen in de groep: die van de nijlpaarden en de zeekoeien. Uiteindelijk maakten Paul Feld, Tonny Vijzelman en Bob Ruijzendaal eind april een scenario in trefwoorden, waardoor de structuur van de voorstelling vast kwam te staan. Iedereen kreeg anderhalve week om, in bijzijn van de anderen, aan zijn stukje te werken. "De meest ontgoochelende tijd," volgens Carina Molier: "Opeens was er van de gemeenschappelijke energie uit de eerste periode niets meer over. Iedereen stond voor z'n eigen stukje en voor elke stap moest gevochten worden. Want, na vijf jaar blijkt iedereen toch opeens een eigen visie te hebben". "Ik had het gevoel dat ik alsnog op de theaterschool was beland en toelatingsexamen moest doen. Het was de eerste keer dat we elkaar zagen regisseren en dat was behoorlijk confronterend" aldus Bob Ruijzendaal.

Na de eerste doorloop twee weken voor de première, met een berg geleende kostuums en een publiek dat het prachtig vond, hadden de makers zelf grote twijfels. Er onstond een diepe crisis. Marcel Faber hield er mee op, Paul Feld nam zijn plaats over en er werd afgestapt van het begrip (eind)regisseur. Er waren nu alleen nog maar voorzitters die de knopen per scène door moesten hakken. Er werden spelregels geformuleerd om te voorkomen dat ideeën bijvoorbeeld al konden worden getorpedeerd. Toen Carina Molier er een dag later, bij nader inzien, toch ook mee op wilde houden, kon dit niet meer. Kathenka Woudenberg haalde haar over de streep. Carina Molier: "Ik heb geaccepteerd dat het dan maar niet helemaal wordt wat ik wil. Ik moest afscheid nemen van mijn verantwoordelijkheid voor de perfecte voorstelling. Nu ben ik blij dat ik er sta, dat ik heb doorgezet. Niet alleen is mijn eigen denken over theater aangescherpt maar ook ben ik minder rigide gaan denken over hoe je theater kunt maken." Bob Ruijzendaal: "Je moet je realiseren dat niemand van ons deze voorstelling ooit zou hebben gemaakt, terwijl het voor ieder van ons wel een persoonlijke voorstelling is geworden. Aan deze thematiek zou ik in mijn eentje en op deze manier nooit durven beginnen. Het belangrijkste is denk ik, dat we een vorm hebben gevonden die niet moraliseert en dat de voorstelling niet expliciet gaat over theatermaken. We hebben geprobeerd om op een vormgevelijke manier iets aan te raken, iets wat onszelf en hopelijk ook anderen aangaat."

EEN KWESTIE VAN VOLHOUDEN Veel teksten uit de voorstelling zijn citaten - dit staat overigens nergens vermeld - uit een artikel van Chris Keulemans: 'Sealed with a kiss'. Op uitnodiging van stichting Perdu keek hij terug op de zomer van 1991. Chris Keulemans heeft het over afscheid nemen, over de verbrokkelende zekerheden die onze tijd kenmerkt: "Al die verha-

len, die ooit ergens zijn begonnen en nog helemaal niet aan een afscheid toe leken, zijn plotseling de wereld uit. En dat geeft ze, hoe verschillend ze ook zijn, iets gemeenschappelijks. Achteraf hebben ze allemaal een heldhaftig of romantisch aura, van de eenvoud die alleen maar bij het verleden past." Plotseling zijn allerlei begrippen onbruikbaar geworden, omdat de wereld waarin ze pasten niet meer bestaat. Opeens blijkt er weer vraag naar nieuwe identiteiten. Er moet iets gebeuren, maar hoe? : "Wie de verantwoordelijkheid neemt vraagt ook om macht, en die is onhanteerbaar. Misschien zijn macht en verantwoordelijkheid ook opgezette woorden, op zoek naar nieuwe betekenissen om ze op te vullen. Ondertussen zou je de werkelijkheid op gelijke voet tegemoet kunnen treden, als een herfstbui waar je desondanks doorheen rijdt, doorweekt en zingend op je fiets," aldus Chris Keulemans.

Deze tekst kan gezien worden als niet zozeer een soort manifest, maar als een intentie-verklaring van de groep jonge toneelmakers. Neushoorns in juli kent dezelfde melancholische luchthartigheid. Ieder uitspraak, elk statement blijft relatief doordat juist het onvermogen om in deze tijd keuzes te maken en uitspraken te doen wordt gethematiseerd. Er wordt de spot gedreven met de waarde die aan het menselijk leven en haar idealen wordt gehecht. Van ironie is geen sprake. De eerste scènes zijn zogenaamde decennia-beelden, waarmee de makers zichzelf in de tijd plaatsen. Zo is er de jeugd waarin de lichamelijke onschuld verloren gaat rond het lijk van Sneeuwwitje, een jaren zestig-feestje waar collectief wordt geblowd, waar de een het op een zuipen zet het, terwijl twee anderen zolang mogelijk tongzoenen. De naaktdans in de voorstelling markeert een overgang en is moeilijker te plaatsen. Uitputtende minuten lang worden op een 'loupje' uit het Requiem van Mozart dezelfde danspassen herhaald. Sommigen recensenten zagen hierin (niet meer dan) een citaat uit Jan Fabre's De macht der Theaterlijke Dwaasheden. Maar ik zag toch vooral het worstelen naar volwassenheid; het voldoen aan een aantal verplichtingen en opgelegde eisen voordat de vleugels daadwerkelijk kunnen worden uitgeslagen.

De tweede helft van de voorstelling is een montage van fragmenten n.a.v. actuele onderwerpen. Zo wordt een aantal citaten uit getuigenverslagen van oorlogsslachtoffers onderbroken door het geluid van overvliegende helicopters, terwijl iemand rook produceert door een sigaret, een vuurspuwer de vloer verlicht en een ander met een mandje met botten speelt. 'Oorlog' zoals door de makers via de media ervaren, wordt hier theateraantal voelbaar gemaakt. Alleen de neushoorn (een plastic beeldje van tien centimeter) is naast de muziek van Mozart, een terugkerend element. Nadat hij in een korte voorpresentatie in een verteld visioen is opgeroepen, wordt hij op een tafeltje rondgereden en met een revue-nummer binnengehaald:

"Hij blijft bestaan, we zullen hem houden."

Hij kweekt een zuiver nageslacht, zijn gen wordt bij ons ingebracht. De dragers van de nieuwe macht.

Het is de toekomst die naar ons lacht.(...)

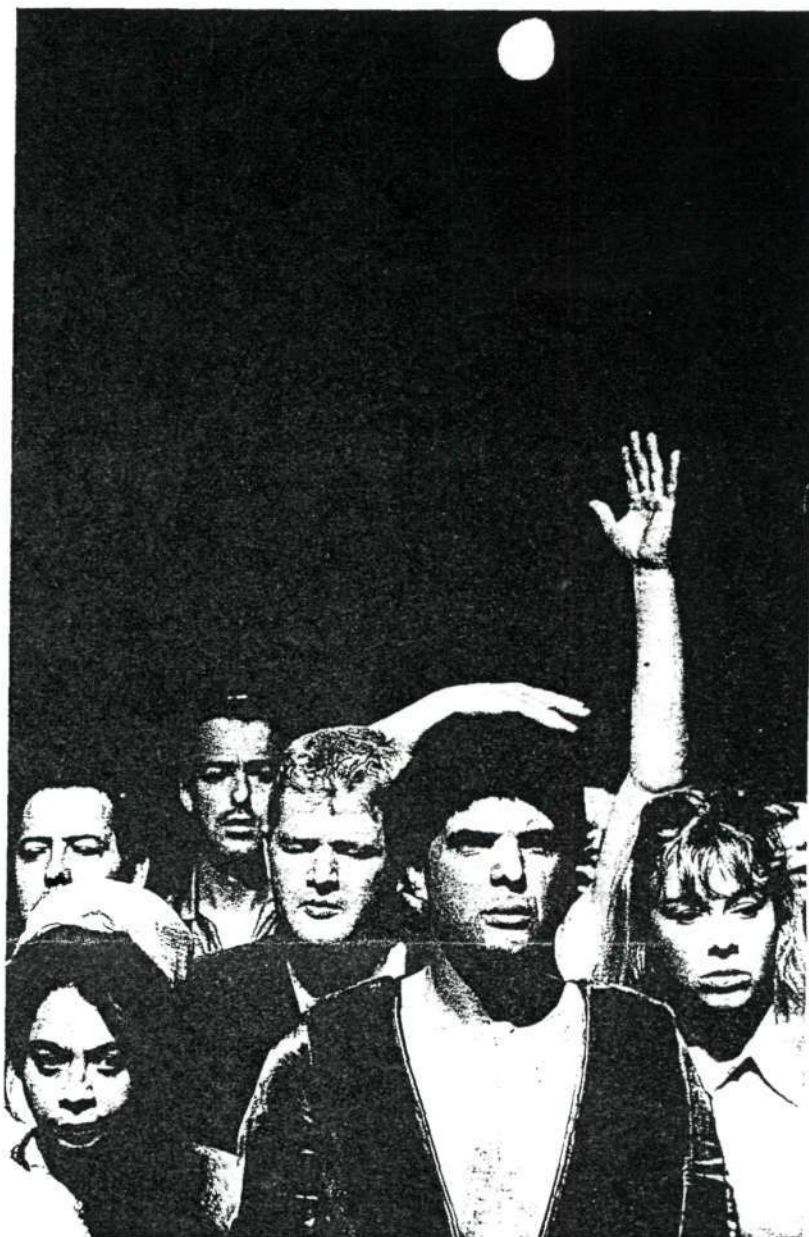
*Alles is bij hem begonnen en de dood is overwonnen.
Al het slechte in ons wordt vermoord."*

(tekst: Paul Feld)

De neushoorn wordt verheven tot een embleem, tot zinnebeeld van een generatie en van de situatie waarin zij verkeert, met in begrip van alle tegenstrijdigheden en verwarringen. De neushoorn is blind, heeft een dikke huid en is een bedreigde diersoort. Maar, al wordt de wortel uit zijn hoofd gerukt en moet hij in zijn dierentuinhok spijkers eten, dood is hij niet te krijgen. De scène die op mij de meeste indruk maakte is ook een citaat. Uit *Need to Know*, een oude voorstelling van de Needcompany en de mooiste voorstelling die ik ooit gezien heb. Er wordt een beeld opgeroepen dat, als dat van geen andere scène blijft hangen. Hier wordt gespeeld en de spot gedreven met, wat je de ruïnes van de democratie zou kunnen noemen, de resten waarop een nieuwe generatie haar toekomst mag bouwen. Na een belsignaal klinkt een statement en geeft iedereen zijn commentaar. De scène wordt telkens exact herhaald, zoals je een videofragment weer steeds opnieuw kunt afdraaien. Het enige dat verandert zijn de statements en het daaraan aangepaste woordelijke commentaar. Daphne de Bruin, die geen tekst heeft, gooit telkens een wc-rol omhoog achter een laag hangend gordijn. Het glas water dat Carina Molier vasthoudt, raakt door de verhitte, doordat zij telkens maar weer in een oplopend tempo dezelfde verontwaardigde reactie moet reproduceren, langzaam leeg. De statements worden mededelingen, iedereen schreeuwt door elkaar en Carina Molier staat, met het lege glas in de hand, in een plasje water te dansen. Elke uitspraak valt in het water door een vooropgezet reactie-patroon.

Het slot van Neushoorns in juli is sterk, maakt de voorstelling 'rond' en laat zelfs een statement zien. Geen statement met een politieke of artistieke lading. Geen profetie of een anderszins inhoudelijke verklaring, maar een fysieke vertaling van de gedwongen positie waarin men verkeert. Tonny Vijzelman wordt via een ladder door de anderen ondersteund, op een hoog boven de vloer hangende rekstok geloodst. (In het begin werd hij ook hier opgehangen, om zich na zijn afsprong aan te sluiten bij de anderen die snuivend van de tranen en schoorvoetend het toneel opkwamen.) Dit keer telt Paul Feld af: "Driehonderd, tweehonderdnegenennegentig, tweehonderdachtennegentig..." etcetera. Als Tonny Vijzelman zich laat vallen omdat hij het niet langer uithoudt, komen de anderen keer op keer op en loodsen hem opnieuw de rekstok op. Onze tijd komt nog wel, lijkt zijn glimlach uit te drukken als hij, aangekomen bij nul, nog enkele tellen blijft hangen en tegen het licht in kijkt. Het is een kwestie van volhouden, van doorgaan, van telkens weer opnieuw beginnen zonder de moed te verliezen.

Wat overblijft is de voorstelling als een historisch feit. Als een eenmalige activiteit die haar weerslag nog moet vinden, maar die in ieder geval in de theatrale levensloop van deze generatie toneelmakers een plaats zal krijgen. Het is niet alleen bewonderenswaardig dat deze tien mensen op deze manier met zijn allen een voorstelling hebben gemaakt, maar zij tonen wat mij betreft

Neushoorns in juli. Foto: Reyn van Koolwijk

ook op gepaste wijze aan dat zij zich niet wensen te conformeren aan welk van buitenaf opgelegd conflict dan ook. Zij zullen doorgaan.

Of er ooit nog een heus theater-generatieconflict zal komen, trek ik in twijfel. Die vraag is ook niet relevant. Het gaat om de vraag hoe je als theatermaker tegenwoordig status kunt verwerven. Door je vakmatigheid, door je publieksbereik ... of door je uithoudingsvermogen? Duidelijk is dat het tijd kost, veel tijd. Een troost is wellicht het nieuwe gezegde: Komt tijd, komt geld! Maar ook dat er veel dingen voor het grijpen blijken te liggen om theater over te maken.

Bronnen:

Susan Sontag, Huizinga-lezing 1989, NRC 11-12-'89.

Dirk van Weelden, De mythe van het geboortjaar, NRC 31-1-'92

Chris Keulemans, Sealed with a kiss, De Volkskrant 4-10-'91

Beeld uit 'Neushoorns in juli'.

FOTO REYN VAN KOOLWIJK

Voorstelling vol vuur en vaart

Jonge theatermakers laten vakmanschap en persoonlijkheid zien

theater

AMSTERDAM – 'Wanneer zij die vervloekt zijn, worden veroordeeld en naar de fel brandende vlammen geleid, roep mij dan temidden van hen die gezegend zijn'.

De eerste maten die Mozart in zijn Requiem op deze woorden van de mis componeerde, weerklinken steeds krachtiger, terwijl negen jonge acteurs, regisseurs en toneelschrijvers, spiernaakt dansen op de muziek met zijwaartse, sidderende sprongen, alsof het vuur der veroordeelden de grond onder hen al gloeiend heet maakt.

Dit is theater in alle hevigheid, dat

kan niemand ontkennen. Het is één scène uit een opeenstapeling van losse scènes die de negen met elkaar hebben ontworpen en uitvoeren onder de titel: 'Neushoorns in juli'. De negen zijn, in alfabetische volgorde: Daphne de Bruin, Don Duyens, Paul Feld, Jeroen Kriek, Rob de Kuiper, Carina Molier, Bob Ruijzendaal, Tonny Vijzelman en Katherinka Woudenberg. Het bindende element van de voorstelling is Mozarts Requiem, al horen we maar enkele flarden van zijn muziek. Maar twee thema's heeft de voorstelling met de mis gemeen: de dood, en de onzekere toekomst.

'Neushoorns in juli' wordt aangekondigd als een reis door de geschiedenis van een generatie. Het is een wat weidse beschrijving van

een theaterproject, waarin de wil en het plezier om met elkaar iets te maken, duidelijk het belangrijkste zijn. Het heeft een uur theater opgeleverd, dat ontwapenend en emotionerend is, zonder dat ik kan aangeven waarin dat precies zit.

Wellicht is het de combinatie van vakmanschap en persoonlijkheid. Gewone, dagelijkse handelingen worden door herhaling, ritualisering, tot theater gemaakt, en een ieder van de negen legt in zijn of haar handelingen zoveel eigens, dat de licht schoolse aanpak van elke scène een intense emotionaliteit krijgt. Ontwapenend is de voorstelling zeker hierin, dat er geen sprake is van een duidelijke eenheid, een zichtbaar regie-concept, een dwingende visie: wat we zien is een on-

geregelde ordening van theatrale momenten, een aangenaam chaotische samenwerking van negen tooneelmakers die vooral zichzelf blijven, allemaal iets uitstralen van: je moet ook op mij letten!

Voorzover 'Neushoorns in juli' het portret van een generatie is, worden deze eind-twintigers, jonge dertigers nogal hevig bezig gehouden door de dood in allerlei verschijningsvormen: een sterfscène van Marlene Dietrich, maar ook zeven tot de elektrische stoel veroordeelden in de Verenigde Staten; de voortdurende oorlogen, hoe ver van ons bed ook vandaan, en een voorvoel dat Hitler weer terug zal keren; verpakt in het sprookje van Sneeuwwitje en de zeven dwergen, of rauw op het toneel met een run-

derhart dat wordt uitgekapt.

En wat de toekomst betreft, klinkt er een lichte toon van wanhoop, geuit met een koele, afstand houdende humor. Bij een vraag als: 'Hoeveel mythen kan een zomer verliezen voordat het herfst wordt?', werden mijn gedachten onmiddellijk bepaald bij de net overleden directeur van Frascati, Joost Sternheim, die veel van deze jonge theatermakers zo heeft gestimuleerd en kansen heeft gegeven. In de theaterwereld heeft het jonge talent inderdaad, zo lijkt het tenminste, iets van de bedreigde diersoort met een sterke generatie boven zich, die het leeuwedeel van de subsidies en posities in beslag neemt, en die het voedselterritorium van al die kleine neushoortjes angstig klein houdt.

Maar al lijkt er geen weg te zijn uit het struikgewas van hun dromen, de negen geven in de slotscène aan dat ze dapper volhouden. Terwijl er tergend rustig van 290 tot 0 wordt geteld, hangt er één aan een rekstok, en telkens als hij er zuchtend afglijdt, drommen de anderen het toneel op en hangen hem er onverbiddelijk weer aan. Je kunt met deze voorstelling vele kanten op.

Hans Oranje

T/m 25 juli (behalve zo en ma) om 21 uur in het Amphitheater in Amsterdam.

t & Omstreken

schrijft
oor orgel
rtgebouw

Concertgebouw
Nederlandse
t Tristan Keu-
cht gegeven een
oor orgel en or-
schrijven dat
den uitgevoerd
eringebruikna-
het orgel in de
al van het ge-
nvankelijk had
de opdracht,
eze blijkt zijn
t op tijd klaar te

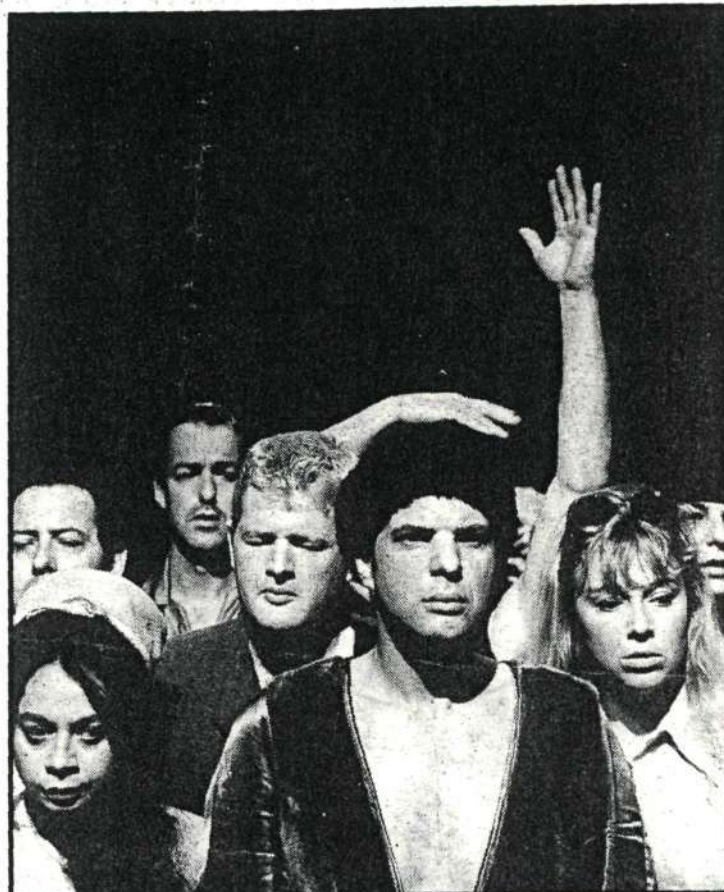
'Neushoorns in juli' laat publiek raden

Amphitheater, Amsterdam
(voormalige WG-terrein). Voorstel-
ling: 'Neushoorns in juli' van en
door Daphne de Bruin, Don Duyns,
Paul Feld, Jeroen Kriek, Rob de Kui-
per, Carina Molier, Bob Rijendaal,
Tonny Vijzelman en Kathenka
Woudenberg. Nog te zien: t/m 25 juli
(beh. zo en ma), 21.00.

Met de voorstelling 'Neus-
hoorns in juli' laten negen jon-
ge 'theaterregisseurs' in een
uur tijd zien wat hen een jaar
lang heeft bewogen. Dit alles
samengebracht onder de noe-
mer 'afschied'; een afscheid van
achterliggende periode(s) en
tevens een positiebepaling ten
opzichte van de wereld van nu.
Het is bijzonder moedig dat re-
gisseurs ook eens in de huid van
een acteur kruipen.

Geen wonder dat hieruit een
uiterst associatief en fragmen-
tarisch geheel rolt. Bijenge-
houden door een strakke eigen
regie, stukken uit het 'Requiem
van Mozart' en flarden popmu-
ziek, trekken 13 scènes voorbij.
Welbewust hebben ze niets wil-
len relativiseren: zonder een
spoor van ironie wordt het 'Wil-
helmus' gezongen. Kermit
schuift langs met zijn onbenul-
lig gekwaak, een flower-power
puberfeestje, een vanuit de
koelkast gezongen commercial
over water, een sterfscène uit
het moderne theater...

De voorstelling roept soms
onmiskienbaar spanning op, die
smeekt om ontlading. En die
blijft uit. Juist bij een dikheid
als de neushoorn vallen er
nogal wat lagen af te pellen, om
het inwendige bloot te leggen.
Hoewel de acteurs zich wel let-
terlijk bloot geven in een op-
zwepend marstempo, moet de
toeschouwer maar zien uit te
maken wat de diepere bedoe-
ling hiervan is. De gaskamers
uit de Tweede Wereldoorlog
wellicht?

□ Regisseurs in de huid van acteurs: 'Neushoorns in juli'.

Foto Reyn van Koolwijk

Een ander voorbeeld: zowel
aan het begin als eind van de
voorstelling komt een man met
behulp van anderen en met een
ladder aan een trapeze te bun-
gelen, maar hij houdt dat
slechts kort vol. Symbolisch
voor de positie van een jonge
theatermaker?

Een absoluut hoogtepunt
vormde de 'discussie-scène',
waarin iemand een aantal uit-
spraken voorleest, zoals 'man-
nen zijn ongenueanceerder dan
vrouwen': De rest reageert

steevast laconiek-kolderiek.
Aldus wordt de zinloze, onge-
nuanceerde 'kip-zonder-kop'-
manier waarop mensen naar el-
kaar luisteren genadeloos neer
gehaald.

Terwijl iemand een aantal
stoelen klaarzet, komen de ac-
teurs een voor een op, kijken de
toeschouwers aan, knikken
even, om vervolgens plaats te
nemen. Wat een prachtig lu-
diek afscheid geweest zou zijn.

HANS KOTTMANN

roque Orchestra is geestig en feestelijk

gebouw, Amsterdam. Zo-
rtten: The Amsterdam Ba-
chestra o.l.v. Ton Koop-
a.v. Programma: Händel-
sic, Suite 1 in G en Suite 2
aroso-'Il Maestro di Cap-
ydn-Symfonie nr. 45 in fis,
lssymphonie'.

onden vijf jaar ge-

vanaf 1766 vaak lange tijd 'ge-
vangen' op zijn tot cultureel
centrum van Oostenrijk be-
stemde zomerverblijf Esterhá-
z. De lange zomermaanden zon-
der vrouwen en kinderen wa-
ren de musici een gruwel.

Slechts Joseph Haydn, eerste
'Kapellmeister' van prins Nico-

tige programma bood naast de
dansante eerste en de robuuste
tweede suite uit Händels 'Wa-
ter music' een komisch 'Inter-
mezzo': een ultrakorte eenak-
ter die vaak tussen de bedrij-
ven van een serieuze opera
door werd gespeeld, van Dome-
nico Cimaroso. 'De Kapelmees-
ter' toont het wel en wee van

drift, muzikaliteit en stijlzu-
verheid over op zijn muzikan-
ten; musici die hun authentieke
instrumenten voorbeeldig on-
der controle hebben en die
daarbij niet vies zijn van een
stukje theater. Maar het be-
langrijkste is dat ze niet willen
en niet kunnen stoppen met
spelen. De zomerconcerten zijn

De Groene
Amsterdammer
08-07-92

Theater

Een mandje vol botten

'Deze aanpak is de dood voor het theater!' brist het schrijvertje driftig als ik in het café tegen hem aanloop na afloop van de voorstelling *Neushoorns in juli*. 'Helemaal niet!' brist ik terug, 'met de aanpak is niks mis, alleen deze keer is er niet genoeg uitgekomen.' 'Maar wat voor aanpak dan, er is toch helemaal geen aanpak', dendert het schrijvertje voort. Ik wil hem omstandig gaan uitleggen wat de aanpak van deze voorstelling is, en denk ondertussen: 'Wat weet jij eigenlijk van theater?' en: 'Wat weet ik eigenlijk van de aanpak van deze voorstelling?' en: 'Aanpak, aanpak, wie begon er eigenlijk over aanpak...', maar voor ik het weet is het schrijvertje van me weggeplukt omdat hij nodig aan iemand moet worden voorgesteld. Later op de avond kom ik hem herhaaldelijk tegen in nog altijd hetzelfde café. We vinden elkaar in een paar Uiterst Belangrijke Onderwerpen - hij heeft Prince in Minneapolis in het echt gezien! - en verzanden dan ineens weer in hetzelfde onafgemaakte gesprek. 'Nou, en vergelijk dat dan eens met zo'n aanpak als van vanavond...' En steeds heb ik daarbij het gevoel dat we een scène naspelen uit de voorstelling waar we het over hebben.

Die scène begint met een stelling over een Actuele Kwestie, door een van de spelers van *Neushoorns in juli* vanaf de zijlijn geponeerd, waarop op de speelvloer een groepje mensen in een chaotische, schreeuwerige discussie verzeld raakt. Heel snel wordt de

discussie afgebroken, er volgt een nieuwe stelling en de discussie op de vloer wordt opnieuw ingezet. Alle stellingen, hoe verschillend ze ook zijn, blijken op precies dezelfde manier te worden 'bediscussieerd'. Twee jongens tikken elkaar heftig op de borst in een poging het woord te krijgen, een meisje plaatst de stelling beschouwend in een breder kader, een jongen roept treiterig 'Wat een onzin!' en begint giechelend op en neer te springen, en iemand anders begint een veelbelovende zin en verzucht halverwege: 'Laat maar zitten.' Ook de spelers langs de kant blijken hun gedrag tot op de centimeter te herhalen. Don Duyns komt steeds nieuwsgierig achter een gordijn vandaan en staat daar te aarzelen of-ie zal meedoen. Achter het gordijn gooit iemand steeds op hetzelfde moment jolig een rol verband omhoog. Langzamerhand zie je dat alle spelers in de herhaling gevangen zijn, en daarmee verschuift de betekenis van deze scène. Eerst gaat het om de inwisselbaarheid van onze gesprekken, waarin mechanismen van ons gedrag vaak meer bepalend zijn dan de onderwerpen. Maar meer en meer zoomt de scène in op één moment, dat met precisie wordt ontleed. Misschien een moment uit het productieproces van deze voorstelling, waarin tien jonge theatermakers (voor een groot deel zelf regisseur) met elkaar geprobeerd hebben iets zinnigs te zeggen over de tijd waarin we leven.

Ze hebben het zich niet makkelijk gemaakt. Ze lijken vanuit het niets te zijn begonnen en van daaruit is het alle kanten op gegaan. *Neushoorns in juli* is een opeenvolging van heel verschillende scènes. Citaten van sprookjes, liedjes, een stukje uit een lezing van Chris Keulemans over afscheid. Afscheid zou de isdraad van de voorstelling kunnen zijn: het woord valt vaak, en er zijn huil- en (uit)sterfscènes, een indrukwekkend beeld blijft me almar bij van Daphne de Bruin bij een mandje met botten. Maar dat is niet voelbaar als kern, als grondtoon. Sterker nog, zo iets als een kern of een grondtoon ontbreekt, die is in de collage van scènes verdwenen. Afzonderlijk zijn alle scènes vermakelijk, soms een beetje flauw, vaak intrigerend. Maar de scènes botsen niet zoals in het werkproces deze eigenwijze theatermakers gebotst moeten hebben. Het is alsof de makers elkaar naar een gemiddelde hebben getrokken, de scènes zijn niet voldoende uitgediept en dan gaat de oppervlakte overheersen in plaats van de barsten in de oppervlakte waar makers als Paul Feld en Tonny Vijzelman toch altijd naar op zoek zijn.

MARIJN VAN DER JAGT

Te zien: t/m 25 juli in het Amphitheater te Amsterdam.

Zekerheden wankelen in 'Neushoorns in juli'

Van onze verslaggever
HANS KOTTMANN

Wat bezielt een aantal jonge theatermakers om de hele maand juli hun voorstelling 'Neushoorns in juli' te spelen, in plaats van uit te rusten aan de Costa?

Regisseur Don Duyns (zoon van Cherry) en actrice Kathenka Woudenberg (nicht van Helmer) zijn resoluut in hun antwoord: „Het is een enorme drang, een heilig moeten. Wij willen laten zien waar wij staan in de wereld en in het theater. Het is tevens een les in samenwerking voor vreselijk eigenwijze mensen. Alsof je met zijn allen in een kloof springt en kijkt hoe hard of zacht je neerkomt.”

Blauwdruk

Vanaf vorig jaar augustus komen ze geregeld bij elkaar. Deze maand repeteren de negen (Marcel Faber trok zich terug) dagelijks van tien tot vijf uur. Duyns: „Dit is meer dan een gewone voorstelling. Het is een blauwdruk van wat er in een jaar met ons gebeurd is, inclusief onze ruzies en moeilijkheden. Dat gevoel van je zo sterk aan elkaar vastklampen, heb ik nog nooit meegemaakt. We hebben een schitterende drol gedraaid en we zijn ervan overtuigd dat het publiek 'm ruikt.’”

Naar aanleiding van het 'Requiem' van Mozart, dat uit dertien delen bestaat, heeft iedereen een scène

geschreven en een gedeelte geregisseerd. In dienst van elkaar. „Bindende factor is het thema afscheid.

Afscheid van zekerheden, van school, van volwassenwording, van het feit dat je geen beginnening meer bent.” De groep heeft zich mede laten inspireren door het spraakmakende artikel 'Sealed with a kiss' van Chris Ceulemans.

Dat gaat over verbrokkelende zekerheden.

Overhoop

Duyns: „Twee jaar geleden was ik op vakantie in Joegoslavië, dat toen een gezapige indruk op mij maakte. En nu schieten ze elkaar daar overhoop.” Woudenberg: „Je kunt zoveel bij elkaar losmaken.

Op de avond van 4 mei hadden we het over de oorlog. Iemand zei dat wij in feite kinderen van kinderen van de oorlog zijn. We kregen een wezenlijke discussie: heel emotioneel.”

Woudenberg speelde vijf jaar bij Art & Pro, was dit seizoen te zien in 'Sporen' van Frans Strijdaards en speelde een gastrol bij De Trust.

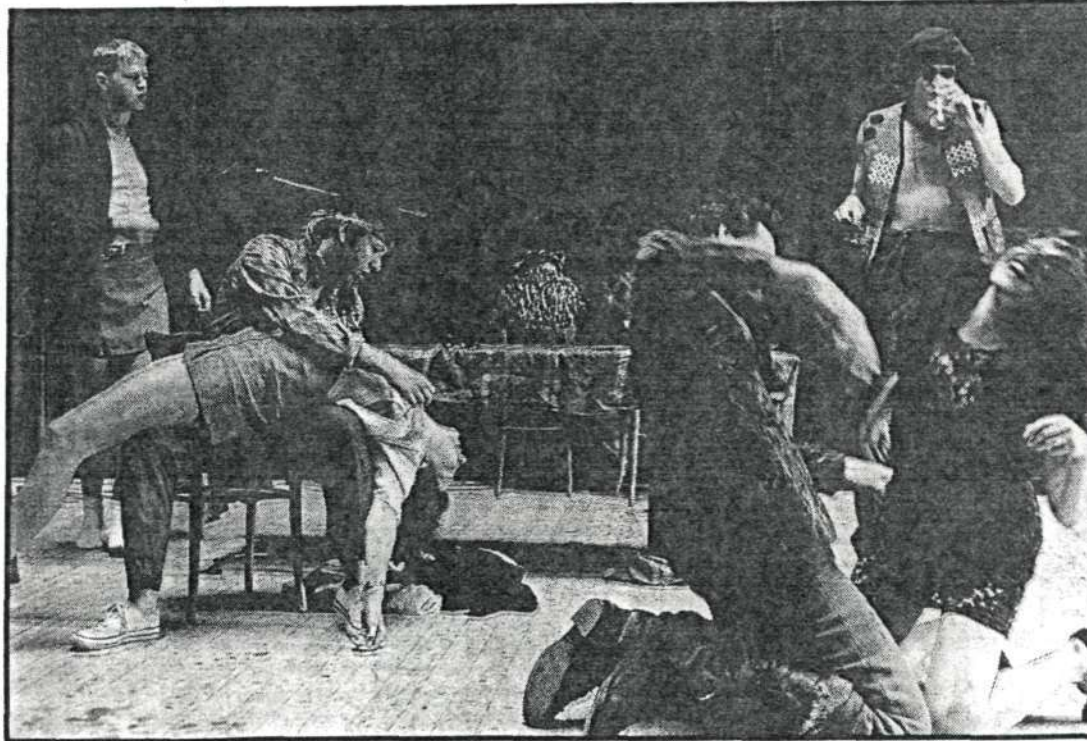
Daarnaast vormt ze met Peter Eversteen de groep Effect in ontwikkeling. „Ik voel me nu onafhankelijker, ik heb geleerd dat ik niet altijd het onderste uit mijn ziel hoeft te halen. En ik heb een groter vertrouwen dat de dingen wel op hun plaats vallen.”

Beelden

Duyns regisseerde onder meer Hans Dagelet in 'Memoires van een zak' en recentelijk 'Het laatste hoofdstuk' voor Stichting De Kist. „Sommige mensen werken veel intuïtief. Ik maak meteen duidelijk waar ik heen wil, waarbij ik erg van de tekst uitga. Daaruit komen de beelden. Maar andersom kun je je doel ook bereiken. Toch ben ik blij dat ik geen acteur ben. Ik deel veel liever uit dan dat ik ontvang. Ik accepteer meer dan ooit dat ik toneelmaker ben.”

In het volgend seizoen doet Duyns bij Stichting De Kist een stuk van een Turkse schrijver en bij de VPRO een humoristische serie met Titus Tiel Groenestege en Ko van den Bosch (van Alex d'Electrique). Kathenka Woudenberg gaat in een nieuwe tv-serie van cineaste Marleen Goris spelen.

Voorstelling: 'Neushoorns in juli', spel en regie: Daphne de Bruin, Don Duyns, Paul Feld, Jeroen Kriek, Rob de Kuiper, Carina Molier, Bob Ruijzendaal, Tonny Vijzelman en Kathenka Woudenberg. Te zien van 30 juni t/m 25 juli (beh. zo/ma, première 1 juli) in het Amsterdamse Amphitheater (op het voormalige WG-terrein), aanvang: 21.00 uur; toegangsprijs f 12,50; cjp/65 + f 10, telefonisch reserveren: 020-6168942.

Uit 'Neushoorns in juli'. Uiterst links Don Duyns, over de knie: Kathenka Woudenberg.

Foto Reyn van Koolwijk

Neushoorns in juli

Een requiem in juli, het is misschien wonderlijk, maar de dood houdt geen zomervakantie. Het Amphitheater staat deze zomer in het teken van een omvangrijk theaterproject. Tien theatermakers (Daphne de Bruin, Don Duyns, Marcel Faber, Paul Feld, Jeroen Kriek, Rob de Kuiper, Carina Molier, Bob Ruyzendaal, Tonny Vijzelman en Kathenka Woudenberg) presenteren Neushoorns in juli: het verslag van hun zoektocht naar een gemeenschappelijk tijdsgevoel.

Met **Neushoorns in juli** willen de tien theatermakers een beeld geven van hun positie in de wereld en het theater. Op zoek naar

de wortels van hun generatie, laten ze de geschiedenis beginnen aan het eind van de jaren vijftig. Uiteindelijk belanden ze bij de

actualiteiten van de zomer van 1992. Voortdurend dringt de vraag zich op: wat is Toekomst?

Hoe concentreer je 35 jaar in een tijdsbestek van krap een uur? De opbouw van de voorstelling is gebaseerd op het Requiem van Mozart, een vorm die een compacte en spannende voorstelling moet waarborgen. In dertien korte scènes vertellen de makers hun geschiedenis. Intussen speelt Mozart genadeloos door.

Neushoorns in juli is ook een voorstelling over afscheid van persoonlijke dingen, afscheid van de neushoorn, afscheid van alles wat was en niet meer komt.

Misschien is de zomer van 1992 wel de Zomer van de Opgezette Woorden (Toekomst, Moraal, Gezag, Optimisme...). De woorden zien er nog hetzelfde uit als voorheen maar hun betekenis is weggeraakt of in één herinnering veranderd.

Neushoorns in juli is gemaakt door: **Daphne de Bruin, Don Duyns, Marcel Faber, Paul Feld, Jeroen Kriek, Rob de Kuiper, Carina Molier, Bob Ruyzendaal, Tonny Vijzelman en Kathenka Woudenberg.**

Decor: Catharina Scholten; grime: Eugenie Dieteren; kostuums: Sabine Sniijders; lichtontwerp: Sergio Gridelli; techniek: Katja van Hoften.

Productie/publiciteit: Amphitheater i.s.m. Growing up in Public.

Neushoorns in juli is te zien van **30 juni** (try-out) t/m **25 juli** (uitgezonderd zo. en ma.) in het **Amphitheater**, (Voormalig WG-terrein, ingang tegenover 1e Helmersstraat 115), Amsterdam. Aanvang: 21.00 uur. Reserveren: 020-6168942. ■

'Theater maken is als liefde'

THEATER IS een vorm van leven. Ongrijpbaar en dat laat zich niet in de krant zetten." Even lijkt het erop dat het gesprek met regisseur/schrijver/acteur Paul Feld hierna ophoudt. Een nieuwe poging iets meer te weten te komen over de voorstelling *Neushoorns in juli* blijkt succesvol. Feld (34) is een van de negen theatermakers die aan dit project meewerkt. Een regisseur is er niet. Alle beslissingen worden tijdens de repetities in overleg genomen. Het gaat er erg democratisch aan toe. Oorspronkelijk was Paul Feld de eind-regisseur, maar door het vertrek van acteur Marcel Faber, speelt hij nu een rol. Faber trok zich enkele weken geleden terug omdat 'het zijn voorstelling niet werd'. Ironisch genoeg licht Feld toe: "Niemand zou individueel deze voorstelling gemaakt hebben. Het gevecht dat we met elkaar zijn aangegaan, levert iets moois op. De wortels van een jonge generatie worden blootgelegd. Wij zoeken naar de eenheid in verscheidenheid. Dat gaat gepaard met woede en vertaalt zich in een enorme energie."

De theatermakers zijn tussen de 25 en 35 jaar. Afgelopen jaar zijn er heel wat discussies geweest over de toekomstmogelijkheden van deze nieuwe garde. De subsidiegelden zouden teveel bij de Rijnders/Strijders/Lamers-generatie blijven steken. Regisseur/schrijver Don Duyns, ook een van de makers van *Neushoorns in juli*, heeft zich in krachtige termen uitgelaten over deze, in zijn ogen, scheefgroeiende situatie.

Paul Feld (recent kreeg hij voor zijn voorstelling *De séance de Aanmoedigingsprijs 1992* voor Toneel toegekend van het Amsterdams Fonds voor de

Kunst) laat die uitspraken voor Duyns. Hij houdt zich afzijdig van de discussie of zijn generatie wel of niet voldoende aan de bak komt. Zelf krijgt hij voldoende kansen, vindt hij. "Al vanaf de theaterschool interesseren de dialoog tussen theatermakers en de opvattingen over scènes me veel meer. Daaruit is dit theaterproject ook ontstaan." De veertigers en vijftigers in het theater krijgen van hem zelfs veel waardering. "Die generatie heeft geschiedenis geschreven. Ze hebben moeten knokken om hun theatervormen geaccepteerd te krijgen. Het was die generatie die op beeld ging regisseren in plaats van uitsluitend op tekst. Gerardjan Rijnders heeft de plaats en waardering voor zijn montagevoorstellingen zoals *Ballet* en *Titus*, geen

Shakespeare, moeten veroveren."

Op die weg kunnen de nieuwkomers doorgaan. Eigen initiatief blijkt daarbij noodzakelijk. De theateropleidingen vindt Feld dan ook veel te prestatiegericht. Hij is een groot voorstander alle talent op zo'n school bij elkaar te brengen om daaruit weer nieuwe ideeën te laten ontwikkelen. De huidige gang van zaken omschrijft hij als 'te ambachtelijk'.

De negen regisseurs/acteurs hebben het zichzelf niet gemakkelijk gemaakt. Maandenlang is aan dit project geschreven, geïmproviseerd en gerepeteerd. Een periode die niet voortdurend over rozen ging, licht Feld toe. "Iedereen is gewend om z'n ego voorop te stellen. Allemaal hebben ze een grote bek. Alsof

Repetitiefoto van 'Neushoorns in juli'.

FOTO REYN VAN KOOLWIJK

je in een mijnenveld terecht komt waar elk moment weer iets ontploft. Het fascineert en ontroert me tegelijkertijd. Theater maken is als liefde. Er groeit iets tussen de mensen en je weet niet waar het toe leidt. Wij zijn aan elkaar gewaagd. Het waren soms hectische repetities."

Het resultaat is een zeer associatieve voorstelling. *Het requiem* van Mozart is het uitgangspunt qua lengte en thematiek. Aids, honger, oorlog en milieu hangen als grote schaduwen over de mensheid. De *neushoorns* uit de titel zijn een metafoor voor de bedreigde mens op deze aardbol, kwetsbaar en blind.

"Mijn theater-generatie wordt wel eens een overdosis ironie verweten. Dat is een misverstand. In deze voorstelling tonen we kwetsbaarheid in plaats van ironie. We nemen juist afscheid van die ironie." Geïnspireerd door kranteberichten en eigen herinneringen zetten de makers een punt achter het verleden en werpen hun blik op de toekomst.

Kunnen we dit project ook zien als een statement van 'bedreigde' theatermakers? "Daar hebben we het niet over. Daar mag de voorstelling geen moment over gaan," zegt Feld resoluut, om vervolgens bij te stellen. "Misschien zie je die woede. Dus misschien eigenlijk toch wel. Het publiek moet niet kijken naar de acteursprestaties, maar naar een enorm krachtenveld. Is het een beetje duidelijk? Theater is een visueel medium. Dat valt niet te beschrijven."

FRANK KLIJN

'Neushoorns in juli' 30 juni tot en met 25 juli (beh. zo. en ma.) 21 uur in het Amphitheater (6168942).

mee het gegeven van het voyeurisme onderdeel wordt van de voorstelling.

HET AMPHITHEATER

Het Amphitheater - dat, net als het Veem en een nog op te richten dansstudio, een werkplaatssubsidie van twee ton toegekend heeft gekregen van de gemeente - brengt dit jaar voor het eerst in de zomer een werkplaatsproductie uit. Echter niet vanwege het gat in de markt, maar omdat de meeste makers van *Neushoorns in juli* tot en met mei nog druk bezet waren. Een negental theatermakers (acht regisseurs en een acteur) maakt een gezamenlijke produktie: Daphne de Bruijn, Don Duyns, Paul Feld, Jeroen Kriek, Rob de Kuiper, Carina Molier, Bob Ruijzendaal, Tonny Vijzelman en Kathenka Woudenberg. Deze negen theaterpersoonlijkheden nemen samen afscheid van de achterliggende periode(s) en bepalen hun positie ten opzichte van de wereld van nu. Zowel licht als zwaar zal de voorstelling worden en ze zijn zeker ook van plan de 'kloten te laten zien' (Rob de Kuiper). Driekwart jaar werd er materiaal verzameld en gepraat, veel gepraat. Een selectie van wat dat opleverde, wordt nu gebruikt. Onderverdeeld in vijf bedrijven, regisseert ieder van hen een korte scène, steeds over een ander gegeven en gezet in een andere 'grondkleur', waarbij het thema van het afscheid de rode draad vormt. Het Requiem van Mozart, de Rolling Stones en andere muziek, een sober decor en uitbundige kostuums, veel beeld en snelle wisselingen zullen het idee van het zappen op de televisie opleveren; de overvloed en snelheid van beelden wat zo kenmerkend is voor deze tijd. Al werkende bleken de over het algemeen veel met tekst werkende regisseurs en speler, steeds meer de visuele en fysieke kant op te gaan en werd herhaaldelijk tekst geschrapt. Het resultaat van de discussies en van dit geven en nemen van zulke toch redelijk verschillende theatermakers, heeft men na een behoorlijke crisis het motto 'Doordat je kunt stoppen, kun je doorgaan' meegegeven; waarmee de voorstelling op het scherpst van de snede kwam te staan. Wat dat alles heeft opgeleverd, is te zien in het Amphitheater van 30 juni (1 juli première) t/m 25 juli (beh. zo/ma) aanvang 21.00 uur.

SHUSAKU & DORMU DANSTHEATER

Een stuk niemandsland aan het Noordzeekanaal in Amsterdam-Noord is de locatie voor de nieuwe produktie van Shusaku & Dormu Danstheater, *Temenos, landschap van de leegte*. Temidden van de olieraffinaderijen, een oude fabriek, een snelweg en het kanaal wordt daar naar ontwerp van de architect Casper Schuurin een gebouw, een gesloten doos, gebouwd. Schuurin werkt al langere tijd aan projecten waarin architectuur samengaat met bepaalde kunst disciplines. Beeldend kunstenaar Joost van Santen maakte (dag)licht-kunstwerken voor het project en Nico Langeveld componeerde de muziek. Shusaku Takeuchi werkte al eerder op locatie, maar nog niet eerder op deze wijze: aan de ene kant is de plaats gegeven, aan de andere kant groeit (een gedeelte van) de locatie, het gebouw, mee met de voorstelling. Voor zijn choreografie werd hij geïnspireerd door het Ravensbrück-monument van Joost

van Santen op het Museumplein in Amsterdam; het leven, de mensen die uit de muur, naar buiten, komen. Takeuchi: 'Daarnaast brengt de locatie zelf een bepaalde sfeer met zich mee die belangrijk is voor de voorstelling: de leegte, de angst, het feit dat we ons daar net buiten Amsterdam bevinden en je van daaruit kan zien hoe de beschaving zich ontwikkelde. Belangrijk hierbij is voor mij ook de tegenstelling individu - maatschappij, hoe de mensen zich gedragen. Ik wil laten zien wat verborgen blijft. Dat beschavingen zich ontwikkelen en uiteindelijk weer verdwijnen, zichzelf vernietigen, is bekend. In deze tijd echter, nu we de grenzen van de wereld kennen, zullen zich andere verschijnselen voordoen, zoals bij voorbeeld het steeds toenemen van de controle.' De voorstelling zal zich zowel rond het gebouw als daarbinnen afspelen, waarbij het publiek meeloopt met de gang van de voorstelling. Casper Schuurin: 'Aanvankelijk was het de bedoeling een labyrint van veertig bij veertig meter te maken. We wilden hiervoor sponsors vinden, maar dat bleek moeilijk. Het ontwerp is nu op kleinere schaal uitgevoerd, maar het basisidee is hetzelfde: een vierkante doos, met een rondgang naar het centrum toe.'

Er wordt gedanst door de vaste groep van Shusaku, aangevuld met een aantal mensen van buiten en stagiaires van de dansacademies. Takeuchi: 'Het is een collectief produkt. Ik heb de dansers gekozen op hun specifieke kwaliteiten, op hun persoonlijkheid. Ik wil verschillende herkenbare types uit de maatschappij laten zien, het zijn in feite symbolische mensen.' Frank Händeler en Susanne Ohmann: 'Shusaku haalt heel duidelijk de persoonlijke kwaliteiten van iedere danser uit hem of haar naar voren. Hij geeft opdrachten, wij improviseren, hij stuurt en kiest.' Wat in ieder geval al een paar mooie momenten in de repetitie opleverde: duetten en solo's tegen, bijna in, en voor een muur, en collectieve scènes voor in het centrum van het gebouw.

Te bereiken per boot vanaf Pier 9/10 achter het Centraal Station, van 7 juli (8 juli première) t/m 9 augustus. Voor informatie en reserveringen: (020-) 6315009.

DOGTROEP

De Dogtroep staat 3 t/m 5 juli, na zonsondergang, in Amsterdam-Noord/Tuindorp-Oostzaan met hun voorstelling *L'ascension du mandarin*, die voornamelijk nog in het buitenland te zien geweest is. Deze tweede versie, *L'ascension du mandarin II* werd opgezet met de regisseur Jos Thie. Het is de visuele en muzikale verbeelding van een absurde werkelijkheid, waarin rituelen en oerelementen een belangrijke rol spelen. De voorstellingen worden georganiseerd door de Stichting Y-Podia. Plaats: veld bij de Nieuwe Maanstraat, te bereiken met bus 35, halte Meteorenweg, hoek Nieuwe Maanstraat.

Jolien Verweij

Brochure

Door de Stichting Theaterincidenten (o.a. Zomerfestijn) en Het Veem Theater wordt deze zomer een Nederlands- en Engelstalige brochure uitgegeven over alle voorstellingen en evenementen in de maanden juli/augustus. Deze is vanaf half juni gratis verkrijgbaar bij alle theaters, VVV, Uitburo, hotels, Sleepin, enzovoort.

In de Melkweg zijn van 8 t/m 12 juli twee solo's, van Lucienne Vidah en Katiina Jakovlev te zien.

Neushoorns met kleine ladingen

Toen ik onlangs tijdens een voorstelling in Haarlem van *Discordia* in de pauze aan de soep werd gezet, constateerde een jongeman naast me laconiek: 'Dit is voor mij de zevende voorstelling dit seizoen waarin ze uit de kleren gaan. Dat is dus een trend'. Hij had gelijk. Er is tegenwoordig opmerkelijk veel bloot op de planken. Meestal niet zozeer om een naakte waarheid te etaleren, en allang niet meer als provocatie, maar bijna uit gewoonte, alsof het erbij hoort, bij het moderne toneel.

Persiflage is het pas in de vorm van de act die negen jonge theatermakers lanceren tijdens hun voorstelling *Neushoorns* in juli: met z'n allen helemaal in hun blootje dansen ze in formatie niet langer dan vijf minuten op een staccato-thema uit Mozarts *Requiem*. Een versnelde repeterende breuk. Het kietelt in eerste instantie even de lachspieren. Maar dan werkt het als een knetterende afrekening. Zo van: nog één keer en dan is het wel genoeg. Bloot slaat dood.

De negen — acht regisseurs en een acteur — verlengen onverwachts het toneelseizoen met een aangename verrassing in de vorm van een kleine revue. Daarin wordt een tussenbalans opgemaakt door deze (bijna) dertigers: Daphne de Bruijn, Don Duyns, Paul Feld, Jeroen Kriek, Rob de Kuiper, Carina Molier, Bob Ruijendaal, Tonny Vijzelman en Kathenka Woudenberg. Wat ze gemeen hebben is dat ze allemaal een aardige staat van dienst hebben en van hun vak houden.

Het zijn geen tomaatgooiers en geen pamflet-tisten. Ze gaan niet de straat op om van hun standpunten te getuigen. Ze zetten zich niet af tegen de oudere generaties. En schreeuwen geen moord en brand omdat ze niet aan de grote bak komen. Wat ze manifesteren — ieder voor zich en nu één keer samen — is veel simpeler: ze scherpen hun wapens met de vijl van de klas-sieke vakman. Wat is eigenlijk het belang van toneelspele, waarover moeten wij het hebben

FOTO REYN VAN KOOLWIJK

Negen jonge theatermakers in actie

en hoe doen we dat. Wat werkt in het theater en wat is onbegrijpelijk geworden. Ze zeggen dat allemaal niet te nadrukkelijk hardop, maar leggen het als kleine springladingen onder hun voorstelling.

Opvallend is bij alle onderdelen de behoedzaamheid waarmee onderwerpen worden benaderd, de reserve ook die er is als het om standpunten gaat, de betekenis die wordt gehecht aan afstand nemen en aan een heldere uitleg. Het is geen toptoneel daar in dat kleine Amphitheater op het terrein van het voormalige Wilhelmina Gasthuis in Amsterdam. Maar het geeft wel aan dat hier een groep jonge mensen samenwerkt die afscheid probeert te nemen van wat modieus en clichématig is in het theater en erbuiten. Dat werkt het beste in de scènes waarin haast laconiek en zonder enige ironie vraagtekens worden gezet bij het gedrag en de manieren van onze soort.

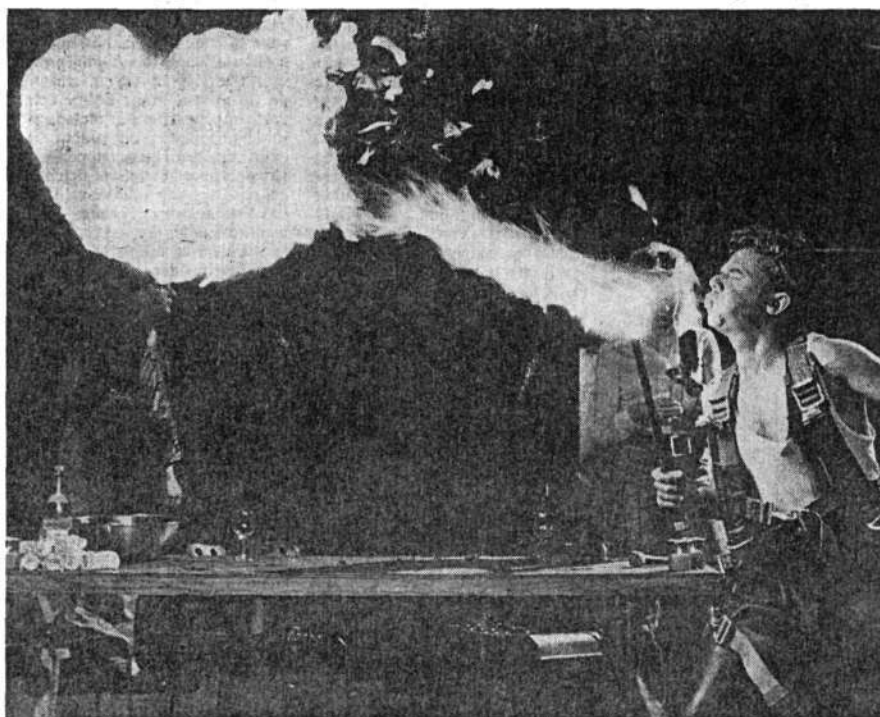
Als het gaat om bewogenheid en betrokkenheid op het toneel, hoe spelen we het dan zo dat het direct aanslaat.

Jan Paul Bresser

Neushoorns in juli, Amphitheater Amsterdam, tot en met 24 juli, behalve zondag en maandag.

Jonge regisseurs maken collage Neushoorns in juli

In de Amphi Werkplaats-productie Neushoorn in juli, zit de vaart er goed in. Er wordt gedanst, gezongen, vuur gespuwd en weer tot leven gewekt

Jonge theatermakers komen te weinig aan hun trekken in het toneelbestel, is wel bewoerd door Don Duyns, die zelf tot deze generatie behoort. De subsidies zouden teveel worden weggetrokken door gevestigde theatervernieuwers als Gerardjan Rijnders en Frans Strijds. Wat de aanstormende generatie dan wel in petto heeft, is te zien in de voorstelling Neushoorns in juli.

Negen theatermakers, waaronder acht regisseurs, maakten samen een collagevoorstelling rond de thema's afscheid en kwetsbaarheid. Ook het theater zelf komt aan de orde. Dertien scènes werden bedacht en op democratische wijze uitgewerkt. Het resultaat stelt zeker niet teleur. Hoewel het stuk geen eindregisseur kent, zijn de scènes opvallend strak en daardoor levendig gehouden. Een knappe prestatie, want wanneer negen mensen het voor het zeggen hebben, ligt het gevaar op de loer dat aardige vondsten uitdijen en vervelend worden, of dat de samenhang in een voorstelling gemakkelijk verloren gaat.

De neushoorn staat in de voorstelling symbool voor de situatie waarin de mens zich momenteel bevindt, krijgen we aan het begin van de voorstelling te horen. Zo'n duizenden kilo's wegende, gepantserde kolos, die toch zo kwetsbaar is en met uitsterven wordt bedreigd. De mensheid lijkt als geheel net zo sterk te zijn, maar wordt evengoed bedreigd doordat het milieu op het punt staat terug te slaan, en honger, oorlog en nieuwe ongeneeslijke ziekten hun tol eisen. Op heel beeldende manier wordt dit idee steeds anders uitgewerkt. Er wordt gedanst, gezongen, vuur gespuwd, gestorven en weer tot leven gewekt, steeds zit de vaart er goed in.

Het is interessant te zien dat deze jonge regisseurs teruggrijpen naar vormen en technieken uit het begin van de jaren tachtig, toen de 'performance' net in Nederland was doorgedrongen en er tevens veel montagevoorstellingen werden gemaakt. Vooral iemand als Gerardjan Rijnders heeft zich vaak door deze stroming laten inspireren.

De jonge theatermakers van Neushoorns in juli doen dat ook, maar gaan met het materiaal weer een heel andere richting uit.

Neushoorns in juli is nog tot en met 25 juli te zien in het Amphitheater in Amsterdam (op het voormalige WG-terrein), aanvang 21.00 uur.

Een kijkje achter de schermen van de film biedt Hearts of Darkness, een documentaire over het maken van de film Apocalypse Now van Francis Ford Coppola. Met het geld dat de regisseur had verdiend met zijn Peetvader-films startte hij een nieuw project, een film over de oorlog in Vietnam. Hij maakte een eigentijdse versie van de klassieke roman Heart of Darkness van Joseph Conrad. De opnames van de film zijn bijna even legendarisch geworden als de film zelf, die in 1979 in Cannes in première ging en veel onderscheidingen kreeg.

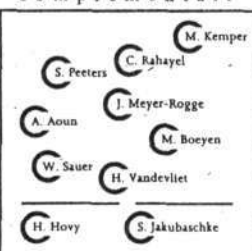
Verhalen over hoe filmopnames door tegenslagen worden gefrustreerd en hoe budgetten buitensporig worden overschreden, om uiteindelijk toch uit te monden in succesvolle films, zijn wel meer in omloop. In die zin is de geschiedenis van Apocalypse Now geen uitzondering. Wel staat vast dat het bij deze film

allemaal wel erg uit de hand is gelopen.

De opnames zouden zestien weken duren, het werden achttien maanden. Voor het grootste deel vonden de opnames plaats op de Filippijnen, waar de toegezegde helicopters van de Filipijnse regering regelmatig werden teruggeroepen om president Marcos bij te staan. Als een cycloon op komst is, reageert Coppola aanvankelijk optimistisch: „In Vietnam waren er ook cyclonen, ik had mij voorgenoemen de regen en de modder gewoon in de film te integreren." Hij had zich niet gerealiseerd hoe hard de storm en de regen in de tropen woeden. De opnames moesten twee maanden worden stopgezet om de verwoeste decors te kunnen herbouwen.

Hoofdpersoon Martin Sheen, die pas drie weken voor aanvang van de opnames was aangetrokken, kreeg een hartaanval en was enige tijd uit-

de Gang - de Tuin complementair

ruimtelijk werk

6 juni t/m 20 september
Open: do t/m zo. van 13.00 - 17.00 uur.
Kloosterstraat 7, 6641 KW Beuningen. Op afspraak:
08897-75353 of 080-222971. Catalogus (nld./du.)

Van Reekum

Churchillplein 2, 7314 BZ Apeldoorn

Grafiek van Pablo Picasso

uit de collectie van het Sprengel Museum, Hannover

04.07-1992-07.09

La Ronda Cubana

hedendaagse kunst uit Cuba

04.07-1992-31.08

telefoon 055-219155

MUSEUM

NRC 6-7-92

Een requiem als een bonte lappendeken

Voorstelling: Neushoorns in juli.
Regie en spel: Daphne de Bruin,
Don Duyns, Paul Feld, Jeroen
Kriek, Rob de Kuiper, Carina
Molier, Bob Ruijendaal, Tonny
Vijzelman en Kathenka
Woudenberg. Gezien: 3/7
Amfitheater in Amsterdam. Nog
te zien aldaar t/m 25 juli

Door MARJOLEINE DE VOS

Ze zijn met zijn negenen en ze doen allemaal alles: spel en regie. Dat leidt bijna automatisch tot een lappendeken van ideeën, stijlen en scènes, en dat is *Neushoorns in juli* dan ook geworden. Een bonte, vrolijke deken, en als je beter kijkt zie je mooie en lelijke stukjes stof. Leidraad is Mozarts *Requiem* geweest, maar dat is wat de vorm betreft maar een dun draadje, af en toe klinkt er een stukje als begeleidende muziek bij een feestje, of een dansje.

Inhoudelijk wordt er ook verband gesuggereerd: een requiem hoort bij de dood, bij afscheid dus, en daar willen de negen het over hebben: „Dit was een zomer vol afscheid van vertrouwde dingen.”

Waarvan nemen wij afscheid? Deze negen theatermakers worden onveranderlijk als 'jong' aangeduid, maar wie al bijna vijftig is voelt zelf wel dat het tijd wordt om van dat woord afscheid te nemen. Dat is alvast één afscheid. Verder zijn er altijd dingen die verdwijnen. Neem nu de neushoorn, die wordt met uitsterven bedreigd. Nog een afscheid. Er worden mensen vermoord in de wereld, door griezelige moordenaars. Er woeden oorlogen. Soms gaat er zo maar iemand dood. Zo vindt er allerlei afscheid plaats en in sommige scènes komt de neushoorn dan ook even te voorschijn, in een ander doet iemand een oorlogsverslag, citeert

men uitspraken van moordenaars, wordt er gevochten of gestorven.

Het zou overdreven zijn om aan deze kleurige, met veel enthousiasme en inzet gemaakte voorstelling een al te zware betekenis te hechten. Wie dolgraag wil interpreteren kan wellicht met veel moeite het thema in elke scène ontdekken, maar dat zou meer diepgang suggereren dan er is. Wat er aan tekst wordt uitgesproken is niet indrukwekkend of diepgravend, al worden er soms vervelende zwaarwichtigheden ge-debiteerd om de luchtigheid een achtergrond van verontrusting te geven.

Het beste zijn de scènes waarin niet gepretendeerd wordt dat er heus wel ernstig wordt nagedacht over de hele wereld, de toekomst, het verleden en de dood. Juist als het actuele en het belangwekkende van wat men doet en zegt niet benadrukt wordt, verandert alles

wat er gebeurt in achteloos commentaar op hoe het toegaat in de wereld. Iemand die zittend in een ijskast zwoele reclametaal uitslaat, een groepje dat wel tien stellingen ('marathonlopen is een vorm van filosofie'; 'de doodstraf is de oplossing voor het cellenprobleem' 'mannen zijn ongenueerder dan vrouwen') in razende vaart en steeds volgens het zelfde stramien bediscussieerd - zulke momenten zijn de aardigste.

Een revue op een requiem van negen mensen die al het een en ander gedaan hebben en nog veel meer zullen gaan doen. Het is een vitaal idee en het wordt vitaal gebracht. Wie op een zomerse avond langs de paviljoenen van het voormalige Wilhelmina Gasthuis loopt naar het eenvoudige gebouwtje dat nu zo wijs Amfitheater heet, kan een aardige voorstelling bijwonen in de pauze van het seizoen.

Longe theatermakers nemen afscheid van hun idealen

THEATER

Neushoorns in juli. Een theaterproject van negen jonge theatermakers. In Amphitheater Amsterdam t/m 25 juli.

Hoeveel mythes en idealen kan een omer verdringen voordat het herfst vordt? Dat vragen negen jonge theatermakers zich af in *Neushoorns in juli*, een produktie van het Amsterdamse Amphitheater die daar in juli staat. Ze vragen zich meer dingen af, want voor hen is het de zomer van het afscheid. Afscheid van vertrouwde dingen. Van hun jeugd wellicht en van hun geloof in theater. Van hun liefde of van een getefde tv-serie. Van hun ironie.

Daphne de Bruijn, Don Duyns, Paul Feld, Jeroen Kriek, Rob de Kuiper, Carina Molier, Bob Ruijzendaal, Tonny

Vijzelman, en Kathenka, Woudenberg. Dat zijn de negen theatermakers, schrijvers en acteurs — allen tussen de 25 en 35 jaar, en met een aardige staat van dienst. Ze hebben los van of met elkaar al heel wat theater gemaakt, met alle desillusies van dien. Ze hebben zich — sommigen althans — opgewonden over de tijdgeest en de laconieke houding van hun collega's daarin. Over de subsidies die alleen maar bij de veertigers en vijftigers terecht komen. Over het gebrek aan werk, over het gebrek aan antwoorden op wereldproblemen.

Samen hebben ze nu een voorstelling gemaakt. Over afscheid dus, een klein thema met grote gevolgen. Het werd geen politiek statement, geen woedend pamflet. Het werd wonderlijk genoeg een strak gemonteerde revue, met liedjes, dansjes en sketchjes. Dertien frag-

menten die elkaar zonder noodzaak lijken op te volgen.

In de beginscène staan ze alle negen dicht op elkaar gepakt, met droeve gezichten, huilend haast. Daarna vallen ze uit elkaar en vormen een steeds wisselend tableau, dat op verschillende manieren afscheid neemt. Afscheid van het sprookje van de jeugd, van Sneeuw- witje, afscheid van de feestjes, waarop gedronken, gebloed en gevreeën werd. Het soort afscheid dus dat geruisloos overgaat in melancholie.

In *Neushoorns in juli* wordt ook afscheid genomen van het moderne theater, voor zover dat als begrip bestaat. Helemaal in hun blootje worden strakke danspassen gemaakt op Mozarts *Requiem*, in een afmattende, eindeloze herhaling. Het is een regelrecht citaat uit Jan Fabres *De macht der Theaterlij-*

ke Dwaasheden, dat tien jaar terug het theater op zijn kop zette. Vijf uur duurde dat toen, nu nog maar vijf minuten. Dat is wat je noemt een afscheid.

Sterk is ook de scène, waarin stellingen als 'marathon lopen is filosofie', 'erectielos vrijen is beter voor een goede verstandhouding tussen man en vrouw', en 'doodstraf is de oplossing voor het cellentekort' op exact dezelfde wijze becommentarieerd worden. Als clowntjes die elkaar napraten en niet meer luisteren. Het theater hoeft zich dus ook niet meer het met het hier en nu te bemoeien, want het levert niet anders op dat wat gemeenplaatsen. Hoezo afscheid van de ironie?

De afwisseling van meligheid, ongein (Kermit de Kikker nadoen), het neigen naar diepere bedoelingen en het dan weer, onderuithalen van die ernst,

maakt *Neushoorns in juli* een raar ratjetoe. Te mager voor een manifest, te weinig hilarisch voor een zomerzucht. En toch intrigerend, misschien juist omdat veel onuitgesproken blijft. Terwijl de gezichten van de spelers verraden dat ze heel wat te vertellen, misschien wel uit te schreeuwen hebben. Die opgekroptheid maakt het spannend. En Kathenka Woudenberg maakt het spannend, een actrice die in alles wat ze doet majestueus overeind blijft. En Paul Feld die tot nu toe regisseerde en ineens een juweel van een speler blijkt.

De negen theatermakers schijnen zichzelf te willen vergelijken met neushoorns, die logge, zo goed als blinde dieren. Ze mogen dan van veel afscheid genomen hebben, maar niet van hun ironie.

HEIN JANSSEN

De neg

Volkshrant.

03-07

'Neushoorns in Juli': prikkelend en onderhoudend

Neushoorns in Juli is de mooie titel van een aantrekkelijke voorstelling die deze maand in het Amsterdamse Amphi-theater te zien is. Ne-

gen jonge toneelmakers, die tot nog toe ieder hun eigen richting gingen, sloten zich aan om samen een voorstelling te maken. Zo'n samenwerking is een alchemistisch proces waarin de individuele talenten met elkaar worden versmolten. Uit de onderlinge wrijving ontstaat verhitte energie die wordt omgezet in energie. Oorspronkelijk waren er tien makers, maar een verliet de groep. Ik las eens dat in een groep van acht de relaties nog overzichtelijk en beheersbaar zijn, zodat de personen gelijkwaardig kunnen blijven. Bij negen staat de deur op een kier naar de chaos. Maar boven negen is er vooral chaos, die alleen het meest kant worden door telderschap.

Het werkproces van de negen berustte op een aantal afspraken. Een structuur werd ontleend aan Mozarts Requiem. Iedere deelnemer schreef een scène en regisseerde daarin de anderen. Het verbindende thema is afscheid nemen, verteld als een reis door de tijd die begint aan het eind van de jaren vijftig. Het gevecht om de voorstelling duurde enkele maanden en uit interviews met betrokkenen valt op te maken dat het een zware veldslag is geweest. Het resultaat is zoiets als een revue, een serie me-

taforen en beeldexplosies die in hun variatie en tempowisselingen ook doen denken aan een televisie waarop gezapt wordt. De voorstelling is dan ook doortrokken van de massacultuur en tegelijk een afscheid ervan.

Een generatie, opgegroeid in de consumptiemaatschappij met haar communicatiemiddelen en hedendaags onderwijs, neemt afscheid van haar eigen verleden. Wat als waar en werkelijk werd voorgespiegeld, bleek een droom te zijn. Een mooie droom, niet iets om spijt van te hebben, maar het was *make believe*. Want er blijkt geen oneindige groei te zijn, behalve voor oorlogen, welvaart is exploitatie, de toekomst is op, alles is toeval. Het is hard, het is cru, maar op dit moment is het niet anders. Dus wat blijft er nog over dan kunst maken? De avant-garde is dood, maar er is wel onbetreden gebied. Er zijn vergeten en verwaarloosde terreinen, waarvoor niemand belangstelling heeft, maar voor je daar klaar voor bent moet je eerst een reinigingsproces ondergaan, een wassing, een vuurdoop. Dat is deze voorstelling. Alleen al hun samenwerking maakt *Neushoorns in Juli* voor de negen makers tot een historische gebeurtenis. Het zou mij verbazen als deze voorstelling later niet een vertrekpunt blijkt te zijn, het begin van iets dat nu nog onbekend is. Het resultaat is prikkelend, niet direct begrijpelijk, maar wel heel onderhoudend. Vermoedelijk wordt

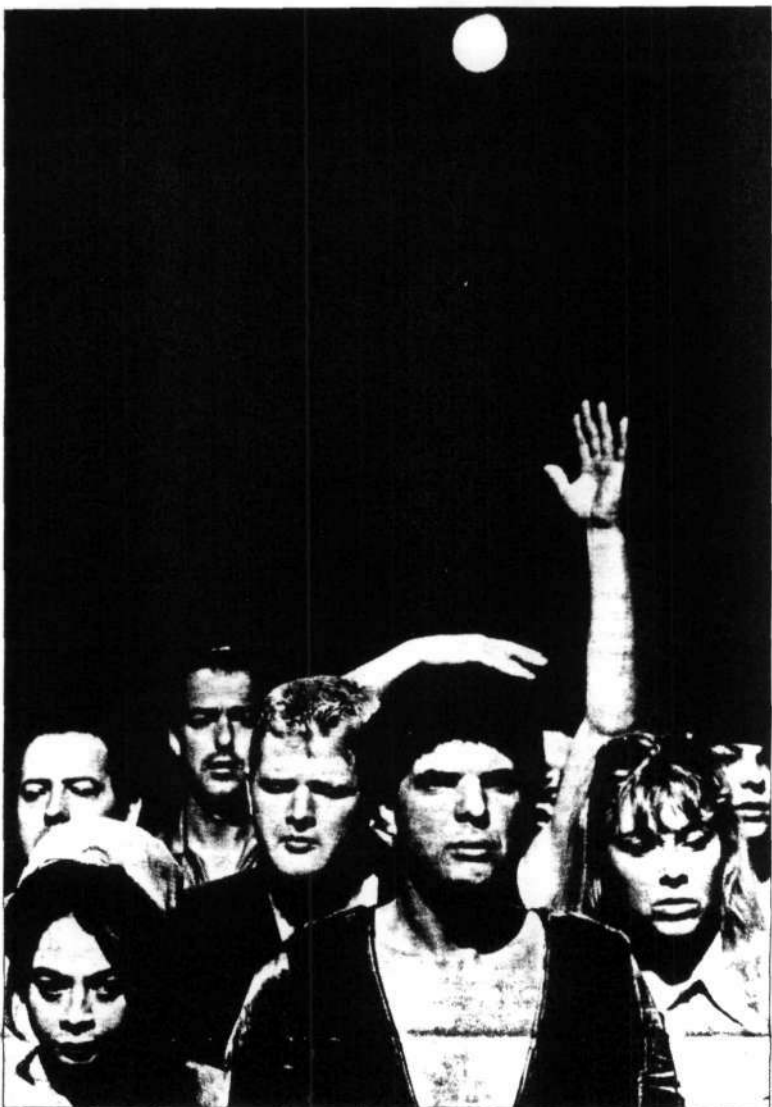
de modernistische toneelgeschiedenis in verschillende scènes nog eens herkauwd en vermalen, maar je hoeft geen ingewijde te zijn om het toch entertainment te vinden. Het belangrijkste vond ik het gevoel dat overkwam: authentieke woede omgezet in kwetsbaarheid. De spelers geven zich bloot, zijn op zoek naar iets onbekends, ze weten zelf niet wat, en ze zijn klaar om over de grenzen van het hun

Scène uit *Neushoorns in Juli*: authentieke woede omgezet in kwetsbaarheid

bekende te gaan. Die woede is iets nieuws, want wat me vaak aan de voorstellingen van jonge toneelmakers opvalt, is dat ze zo futloos zijn. Maar hier voel je die authentieke woede, die iets heel anders is dan het coke- en pepgebrul dat uit de massamedia opstijgt. Authen-

tieke woede ontstaat niet uit rancune en frustratie, maar uit de behoefte zich te kunnen uiten en de eigen omstandigheden te veranderen. Door de geschiedenis heen is dat de beste brandstof voor de kunstenaar geweest, veel beter dan geld, zelfreflectie of filosofie. Daarom is dit zo'n leuke voorstelling geworden.

GERBEN HELLINGA

'Neushoorns in juli'

staalkaart van talent

Voorstelling: Neushoorns in juli.
Regie/spel: Daphne de Bruin, Don
Duyns, Paul Feld, Jeroen Kriek, Rob
de Kuiper, Carina Molier, Bob
Ruijzendaal, Tohny Vijzelman,
Kathenka Woudenberg. **Gezien:** wo. 1
juli, Amphitheater Amsterdam. Daar
nog te zien t/m 25 juli.

AMSTERDAM - De eerste neushoorn die in het tropisch warme Amsterdamse Amphitheater te bespeuren valt, is een miniatuurtje. De titel van de voorstelling 'Neushoorns in juli' suggereert er echter meerdere. Niet verwonderlijk dus dat het dier nog eens opduikt in een liedje dat hem genetisch aan de mens koppelt. De ene bedreigde diersoort ondersteunt de andere, of de dader biologisch aan zijn slachtoffer geketend. We mogen het zelf invullen.

'Neushoorns in juli' is een project van één actrice en acht regisseurs (m/v), van wie de meesten nooit zelf op het toneel staan. Behalve deze keer dan, in een voorstelling die verslag doet van hun zoektocht naar een gemeenschappelijk tijdsgevoel. De negen theatermakers beschouwen zich als een generatie, omdat ze allen zo tussen de 25 en 35 zijn. Ze maken deel uit van de nieuwe theatergeneratie die slechts met veel moeite een plaats in het huidige theaterbestel kan

veroveren. Twee redenen om te zoeken naar een gemeenschappelijk antwoord op de vraag naar wat hun positie in de wereld en het theater is.

Dat klinkt zwaarblijvender dan de voorstelling is. 'Neushoorns in juli' bestaat uit een reeks van dertien losse scènes bijeengehouden door de muziek van het Requiem van Mozart en elk door een van de negen geregisseerd. Het karakter van de scènes is nogal afwisselend: fysiek theater, zoals de toespelings op Jan Fabre (met zenuwachtig voetenwerk werken de naakte negen zich dansend in het zweet) of de Sysiphus-arbeid van de acteur die steeds opnieuw aan de rekstok wordt gehangen, een grappige, niemandallerige parodie op 'de schone slaapster', of een liedje van de in een helgroen pak gestoken Don Duyns die à la David Thomas zingt dat het niet eenvoudig is om groen te zijn. Daarnaast is er een aantal scènes met een uitgesproken maatschappelijk gegeven waarin de tekst een prominente rol speelt en er, zoals in de met veel dreigend 'Apocalyps Now' helicopterlawaai gepaard gaande scène, geen twijfel mogelijk is over het standpunt van de makers.

Toch hebben de negen zich maar sporadisch tot harde, expliciete statements laten verleiden. Problemen worden onderkend, maar politieke uitspraken leiden onmiddellijk tot meningsverschillen. Als kinderen van deze tijd accentueren ze het relatieve van iedere uitspraak, ondanks de verwijzingen naar de geringe waarde die er aan het menselijk leven wordt gehecht. Wat vooral zichtbaar wordt, is dat de negen er in geslaagd zijn om hun theatrale ideeën in weldoordachte, levendige (door de tv geïnspireerde, zo lijkt het wel) beelden te vertalen.

'Neushoorns in juli' is geen wereldvoorstelling, maar wel een met vaart gebrachte, aantrekkelijke en gevarieerde staalkaart van getalenteerde theatermakers van wie we nog veel kunnen verwachten.

peter zonderland

Bedreigde diersoort toont lef

TONEEL

Neushoorns in juli, een werkplaats-
produktie van Daphne de Bruin, Don
Duyns, Paul Feld, Jeroen Kriek, Rob
de Kuiper, Carina Molier, Bob Ruij-
zendaal, Tonny Vijzelman en Katinka
Woudenberg. Amphitheater Amster-
dam, t/m 25 juli.

door HANS VAN DEN BERGH

Veel theater is er 's zomers niet in
Amsterdam, maar er zijn nu toch
'Neushoorns in juli': negen jonge
theatermakers die zich blijkbaar
een dikhuidige bedreigde dier-
soort achten.

Hun voorstelling - in dertien
losse scènes - die deze maand te
zien is op het oude WG-terrein, is
snel gemonteerd en fragmenta-
risch als een videoclip, maar die
gevarieerde en eigentijdse buiten-
kant verhult en omkleedt een
haast panische afschuw van de
moderne samenleving, die deze
spelers zouden ontvluchten als ze
konden, maar die zich door jonge
dertigers niet meer op een af-
stand laat houden.

Blijkbaar ervaren deze toneel-
kunstenars de wereld van nu als
een complex van oorlogsdreiging,
milieugevaren en de opkomst van
rechtse yuppen; een maatschap-
pij waarin dodencellen, martel-
ling, honger en fysieke dreiging
aan de orde van de dag zijn. Zij
reageren daar nu eens niet op
met ironische afstandelijkheid,
maar geven onverbloemd uiting
aan hun argwaan jegens het grote
gebaar en afkeer van glanzende
idealen of warme gevoelens van
saamhorigheid en optimisme.

De vorm die zij kiezen, is die
van de collage, dicht op het pu-
blik, in scènes die uit collectieve
improvisaties zijn ontstaan en
waarin van alles scheef loopt en
wringt. Maar onmiskenbaar is de
poging om zich zonder terughou-
dendheid bloot te geven, wat ook
letterlijk gebeurt in een massale
naaktscène die bedoeld lijkt als
apothecose van alle naaktscènes
van de afgelopen dertig jaar. Je
moet maar durven.

Andere scènes zijn gebaseerd
op het effect van echte lichamelij-
ke uitputting (zoals de Belg Jan
Fabre al deed), waarbij de spelers
werkelijk zwoegen tot het zweet
er afgutst.

Zo'n voorstelling, met al haar
onvolkomenheden en gemis aan
glamour of theatrale effecten, te
durven spelen zonder enige con-
cessie aan een verwende of goed-
kope smaak, vergt moed en zelf-
vertrouwen; daaraan ontbreekt
het deze bedreigde diersoort in
ieder geval niet.

Parool 3-7-92

Het cynisme voorbij

'Status Quo' heette de geruchmakende dag rond acht jonge regisseurs in het Amsterdamse Frascati, eind februari. Initiatiefnemer was de onlangs gestorven Joost Sternheim, directeur van Frascati. Hij had ook een vervolg bedacht: een aantal jonge theatermakers maakt samen een voorstelling, mogelijk onder de (eind)regie van een gearriveerd theatermaker.

De jonge regisseurs hebben die voorstelling nu zelf gemaakt. Zonder regisseur. De productie heet *Neushoorns in juli*. Collega Marijn van der Jagt besteedde er vorige week in

deze krant al aandacht aan. Ik doe er nog een schepje bovenop. *Neushoorns in juli* is namelijk in vele opzichten een belangrijke voorstelling. Niet omdat ie zo spectaculair is, of zo áf. Dat is-ie juist niet. Ook niet omdat hier negen 'trailers' ('voorfilms') van negen veelbelovende voorstellingen door negen aanstormende talenten achter elkaar zijn gelast. Het mooie aan *Neushoorns in juli* is onder meer de ernstige weigering om mee te gaan in de trend dat nieuw toneel vooral scores betekent: het binnenhalen van de ironie binnen de driehoeken snelheid-shockeren-sarcasme & kitsch-katholiek-kwajongens wordt in deze voorstelling zorgvuldig vermeden.

Deze productie is collectief en democratisch gemaakt. Toen nummer tien van het collectief (de acteur

Marcel Faber) opstapte – omdat het 'zijn voorstelling niet meer was' – zijn de negen overgeblevenen het 'Tien kleine negertjes'-syndroom vakmatig te lijf gegaan, onder meer door op het scherp van de snede te formuleren wat hen bond, niet wat hen dreigde te scheiden. Iedereen die wel eens een crisis in een repetitielokaal heeft meegemaakt, weet hoeveel moed daarvoor nodig is.

De voorstelling gaat slechts zijdelings over neushoorns, maar gaat toch over niks anders dan over neushoorns: ook jonge regisseurs dreigen in het huidige cultuurpolitieke klimaat een bedreigde diersoort te worden. Via een lichtvoetige knipoog (de dood van Marlene Dietrich op een party waar jeugheid overheerst), of via een bijna dodelijke ernst (de collectieve naaktdans op een strijkersfortissimo uit het Requiem van Mozart) wordt afscheid genomen van de theatrale modernismen die deze toneelmakers zo langzamerhand wel gehad hebben.

Wat rest is de twijfel. Die twijfel wordt schaamteloos getoond. Een van de mooiste scènes uit *Neushoorns in juli* is vervuld van stilte, twijfel en dood. Een vrouw staart in een mand met botjes. Een jongen verschuift steeds een ruiker bloemen op de grond (een graf?). Iemand wast zijn bovenlijf. Een jongen spuwt vuur. En een man in een enge zwarte jas zegt: 'Hoe vind ik een weg uit het struikgewas van mijn dromen?'

Neushoorns in juli werd een persoonlijke, ongepolijste, tot veel nadenken uitnodigende voorstelling. Aan het eind (net als aan het begin trouwens) houden de theatermakers een ladder vast, en via die ladder klimt een van hen naar een trapeze. De ladder wordt vervolgens weggehaald. De man aan de trapeze houdt het bewonderenswaardig lang vol. Uiteindelijk valt hij. De handeling – trap opstellen, klimmen, trap weghalen, hangen, vallen – wordt een aantal keren herhaald. Terwijl een van de andere theatermakers van 300 naar 0 aftelt. Als de theatermaker na het commando 'nul' voor de laatste keer is gevallen, kijken de overige theatermakers van *Neushoorn in juli* hem een fractie van een seconde voldaan en verwachtingsvol aan. De getergde theatermaker kijkt glimlachend terug. Vóór deze act deed hij nog tien suggesties tot een polemie. De tweede uit de serie luidde: 'Polemiek met de cynicus – onverschilligheid is ook een soort motor.'

Nee, cynisme, daar gaan deze drie dames en zes heren niet over. Daarvoor houden ze teveel van hun vak.

Ze spreken in *Neushoorns in juli* vaak over afscheid en dood. En ze lijken verschijnensels als afscheid en dood met hun voorstelling juist hardnekkig te willen bezweren. Onder andere daarom is het een heel belangrijke voorstelling geworden.

LOEK ZONNEVELD

